

УДК 338.2::336.2::504.4.062.2 (477)

Сазонець І.Л., д.е.н., професор

Покуль О.В.

Національний університет водного господарства та природокористування

ЕФЕКТИВНЕ ФІСКАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ОСНОВА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

В статті приділяється увага раціоналізації використання водних ресурсів на підприємствах України завдяки вдосконаленню чинної системи фіскального регулювання. Обґрунтований своєрідний варіант збільшення інвестиційної бази для розвитку водної галузі та зниження рівня ухилення водокористувачів від податкового законодавства.

Ключові слова: раціональне водокористування, фіскальне регулювання водокористування, податкова дисципліна водокористувачів, платежі за спеціальне використання водних ресурсів, інвестиції в розвиток водної галузі.

Sazonets I., Pokul O.

EFFECTIVE FISCAL REGULATION AS A BASIS OF RATIONAL USE OF WATER RESOURCES IN ENTERPRISES OF UKRAINE

The attention is paid to rationalization of using of water resources in enterprises of Ukraine. It is viewed thanks to improve the current system of fiscal regulation. The original method was substantiated to increase of investment base for development water branch and to reducing the level evasion of the tax burden by water users.

Keywords: rational use of water resources, fiscal regulation of water use, tax compliance by water users, payments for the special use of water resources, investments in the development of water branch.

Сазонець І.Л., Покуль О.В.

ЭФФЕКТИВНОЕ ФИСКАЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КАК ОСНОВА РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ УКРАИНЫ

В статье уделяется внимание рационализации использования водных ресурсов на предприятиях Украины благодаря усовершенствованию действующей системы фискального регулирования. Обоснованный своеобразный вариант увеличения инвестиционной базы для развития водной отрасли и снижения уровня уклонения водопользователей от налогового законодательства.

Ключевые слова: рациональное водопользование, фискальное регулирование водопользования, налоговая дисциплина водопользователей, платежи за специальное использование водных ресурсов, инвестиции в развитие водной отрасли.

Постановка проблеми у її загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Діяльність підприємств водогосподарського комплексу України потребує суттєвих змін у напрямку раціоналізації використання водних ресурсів та зниження негативного навантаження на водне середовище. Одним з найефективніших інструментів державної політики є фіскальне регулювання, яке покликане впливати на поведінку водокористувачів з паралельним формуванням інвестиційної основи для реалізації проектів з підтримання розвитку водної галузі. На жаль, чинна система фіскального регулювання не відповідає цим завданням, що призводить до стабільного порушення норм водного законодавства і відкладає реалізацію стратегічної мети – забезпечення сталого розвитку українського суспільства ще на досить тривалий час.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Останні наукові дослідження неодноразово наголошують на необхідності та способах вдосконалення чинної системи фіскального регулювання водних відносин, так як через

ряд недоліків: можливість ухилення від податкового обтяження; низький рівень зборів за спеціальне використання водних ресурсів; нецільове використання грошових потоків, які формуються на базі сплачених водних платежів тощо, не забезпечується запровадження раціонального та екологічно безпечного використання водних ресурсів.

Цілі статті. Головною метою статті є запропонування своєрідного варіанту вдосконалення фіскального регулювання водокористування в Україні, який би налагодив сумлінне дотримання водокористувачами вимог водного та податкового законодавства та суттєво збільшив інвестиційну базу для розвитку галузі, в умовах поточного стану соціально-економічного розвитку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За результатами останніх досліджень, екологічний стан водних об'єктів та водозбірних територій визначається як незадовільний, основними причинами чого є: зростання негативного антропогенного впливу на якість водних об'єктів; дефіцит водних ресурсів; різкі зміни гідрологічного режиму водостоків та водойм внаслідок погіршення якості вод та пов'язаних з ними екосистемами; відсутність дієвих заходів від руйнівної дії вод; відсутність ефективного механізму фінансування природоохоронних заходів у сфері водного господарства та економічного стимулювання водоспоживачів та водокористувачів; недосконалість системи управління водними ресурсами [1, с. 220].

У зв'язку з цим, необхідно невідкладно змінювати водну політику підприємств, так як їх діяльність найбільше загрожує екологічному стану навколишнього середовища. В першу чергу, доцільно вдосконалити економічні інструменти регулювання, а саме: платність за користування водними ресурсами та штрафні санкції за порушення водного законодавства.

Незважаючи на чітко визначену мету справляння зборів за спеціальне використання водних ресурсів – стимулювання їх раціонального використання, охорони та відтворення [2], стан водного середовища і рівень негативного впливу на нього за останні роки не покращився. Аналізуючи показники водокористування за 2010 – 2014 роки, можна зробити висновок, що незначні їх коливання свідчать про відсутність дієвих змін в системі державного економічного стимулювання раціонального і екологічно безпечного використання води (рис.1).

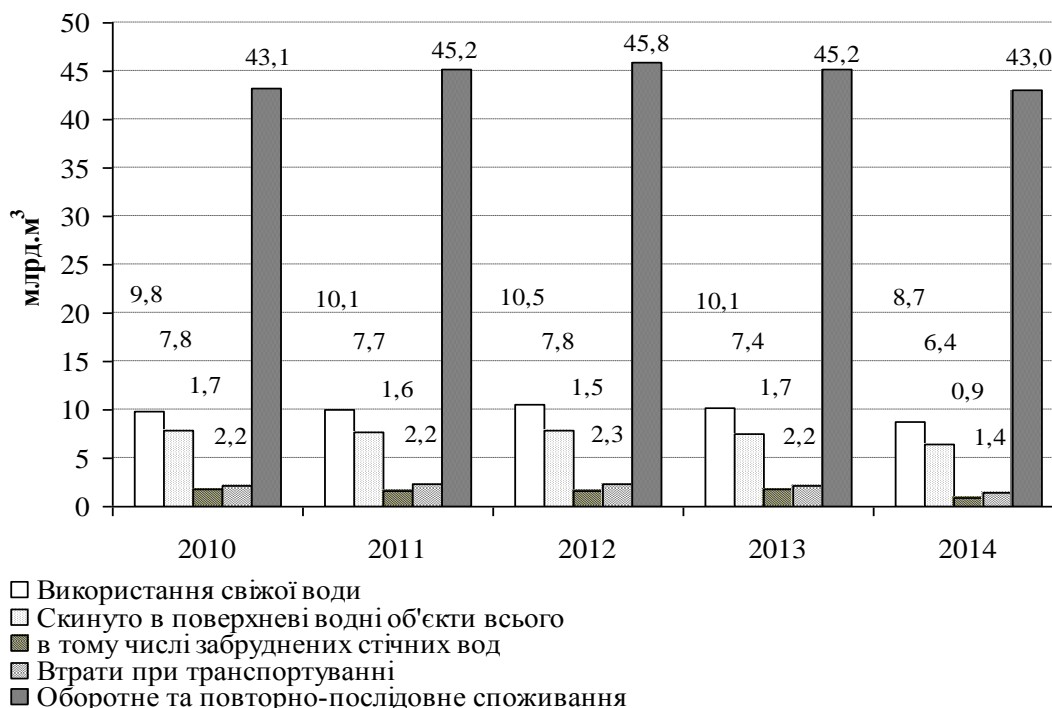

Рис. 1. Показники використання води в Україні за 2010 – 2014 роки [3]

Низька активність водокористувачів у раціоналізації використання водних ресурсів пов'язана зі скрутним соціально-економічним станом в державі та з недосконалістю фіскального регулювання, оскільки за висловом українського вченого В. А. Голяна, підприємства, що входять до інтегрованих фінансово-промислових об'єднань, мають можливість профінансувати навіть надзвичайно капіталомісткі природоохоронні проекти, тим самим суттєво знижуючи рівень викидів та скидів шкідливих речовин у навколишнє середовище [4, с. 10].

У зв'язку з цим, пропонується переглянути сутність фіскального навантаження на водокористувачів з різними фінансовими потужностями, а точніше запровадити принцип – «від кожного по можливостям», так як при однаковому рівні обтяження, не забезпечується справедливий підхід в регулюванні використання водних благ і втрачається можливість залучення значних фінансових потоків для відновлення водогосподарського комплексу країни.

Крім того, необхідно збільшити рентну плату за спеціальне використання водних ресурсів та екологічний податок за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, так як вони не стимулюють підприємства ефективно знижувати негативне навантаження на водне середовище, що знаходить підтвердження в роботі [5, с. 10], та посилити штрафні санкції за порушення норм водного законодавства. Ефектом цих заходів має стати не вигідне господарювання без запровадження раціональних та екологічно безпечних методів залучення водного капіталу в діяльність підприємств.

Накопичення водних платежів на рахунках державного та місцевих бюджетів передбачене для реалізації проектів з підтримання розвитку водної галузі, однак, через відсутність достатнього обсягу цих коштів, ця функція виконується лише частково. Розмір накопичення платежів за спеціальне використання водних ресурсів за 2011–2014 роки коливається в межах 1,2–1,5 млрд.грн. – близько 0,3% Зведеного бюджету України (рис.2.).

Рис. 2. Динаміка надходжень водних платежів до Зведеного бюджету України за 2011 – 2014 роки [6]

За переконаннями вітчизняних вчених, потенційна величина обсягу водних платежів може бути значно більшою за умови виправлення недоліків в системі фіскального регулювання водокористування, таких як:

- звужена база оподаткування у зв'язку з тим, що тривалий період переважала більшість водних ресурсів, залучених у господарських оборот, підлягала наданню пільг і преференцій при стягненні водно-ресурсних платежів;
- обсяг втрат водних ресурсів поступово наближається до обсягу водних ресурсів, які підлягають оподаткуванню на загальних підставах;
- залишається неврегульованим правове забезпечення справляння збору за спеціальне водокористування та екологічного податку за скиди забруднюючих речовин у природні водні об'єкти;
- повною мірою не подолано прецеденти невідповідності норм податкового й природоохоронного законодавства в частині встановлення й затвердження нормативів збору за спеціальне використання водних ресурсів та його справляння;
- непрозора система надання дозволів на спеціальне водокористування;
- щодо більшості видів діяльності відсутні галузеві технологічні нормативи використання води;
- неврегульована система встановлення лімітів на використання водних ресурсів, що призвело до значного розходження між лімітом і фактичним використанням водних ресурсів у більшості регіонів України;
- визначення розмірів нормативів збору за спеціальне використання водних ресурсів здійснюється без урахування якості цих ресурсів, можливості їх відтворення, продуктивності та інших факторів;
- порядок обліку платників збору за спеціальне використання водних ресурсів є недостатньо ефективним, що залишає поза податковим охопленням значну кількість суб'єктів господарювання, які використовують воду у виробничо-господарській діяльності [5, с. 11-12].

Одночасно ставиться питання цільового використання перерахованих державі водних платежів, зокрема висвітлене в роботах [7, с. 191; 5, с. 6]. Тому, пропонується накопичувати потенційні інвестиційні засоби розвитку водної галузі України на рівні підприємств, що дозволить обмежити їх потік через бюджети держави та безпосередньо, у повному обсязі, спрямувати їх на охорону та раціональне використання водних ресурсів [8, с. 198].

Припускається, що перенесення інвестиційної основи розвитку водної галузі України на мікроекономічний рівень та ліквідація вище перелічених недоопрацювань в системі фіскального регулювання використання водних ресурсів, швидше вирішить питання ухилення платників від податкових зобов'язань і збільшить фінансові можливості для підтримання розвитку водного господарства.

Висновки. Таким чином, для того, щоб забезпечити розумне і екологічно безпечне використання водних ресурсів на підприємствах України, слід практично повернути основне призначення інструментів фіскального регулювання з врахуванням поточних фінансових можливостей всіх водокористувачів. Крім того, з метою забезпечення цільового використання водних платежів, необхідно змінити маршрут грошового потоку, уникаючи зайві накопичення на рахунках державних та місцевих бюджетів, що сприятиме швидшому формуванню інвестиційної бази для реалізації водоохоронних проектів і підвищить рівень довіри з боку водокористувачів.

Список використаних джерел:

1. Яроцька О. В. Водні ресурси як фактор забезпечення сталого розвитку України [Електронний ресурс] / О. В. Яроцька // Економіка природокористування і охорони довкілля. – Електронні дані. – [Київ : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України, 2012]. – Режим доступу: <http://economics-of-nature.net/uploads/arhiv/2012/Yarotska.pdf> (дата звернення 06.01.2016 р.).

2. Водний кодекс України : станом на 1 січня 2015 р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.
3. Статистичні дані використання води в Україні // Державне агентство водних ресурсів України.
4. Голян В. Інвестиції в екологію: джерела, форми та резерви нарощення / В. Голян // Економіст. – 2015. – № 8. – С. 7-11.
5. Хвесик М. Формування нової моделі фіскального регулювання природокористування: інституціональні передумови, методологічне забезпечення та практичні рекомендації / М. Хвесик, В. Голян, В. Бардась // Економіст. – 2013. – № 9. – С. 4-13.
6. Статистичні дані щодо виконання бюджетів [Електронний ресурс] // Державна казначейська служба України. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
7. Формування рентних відносин у водному господарстві України: [монографія] / наук. ред. Хвесик М. А. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 328 с.
8. Сазонець І. Сучасний підхід підприємств України в запровадженні раціонального використання водних ресурсів / І. Сазонець, О. Покуль // Економічний форум. – 2015. – № 4. – С. 195-199.